

SHAHAR VA QISHLOQ O'RTASIDAGI DAROMAD TAFOVUTLARINI
KAMAYTIRISH YO'LLARI

Abdullayeva Shahzoda
Osiyo Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi daromad tafovutlarining asosiy sabablari va ularni kamaytirish yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida bandlik darajasi, infratuzilma rivoji, ta'lim sifati, tadbirkorlik faoliyati va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining daromad shakllanishiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, qishloq joylarda iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish, kichik biznesni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Shahar va qishloq, daromad tafovutlari, hududiy rivojlanish, bandlik, infratuzilma, ta'lim sifati, tadbirkorlik, iqtisodiy tengsizlik

Maksimal va minimal narxlar davlatning bozor mexanizmiga aralashuv shakllaridan biri bo'lib, ularning asosiy maqsadi ijtimoiy himoya va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdan iboratdir. Maksimal narxlar, odatda, ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan tovar va xizmatlar bozorida qo'llaniladi hamda narxlarning haddan tashqari oshib ketishining oldini olishga xizmat qiladi. Agar maksimal narx bozor muvozanat narxidan past darajada belgilansa, talabning ortishi va taklifning qisqarishi natijasida tanqislik yuzaga keladi. Bunday holatda bozor mexanizmi to'liq ishlamaydi, mahsulotlarni taqsimlashda samarasizlik kuchayadi hamda yashirin bozorlar va sifat pasayishi kabi salbiy oqibatlar vujudga kelishi mumkin. Minimal narxlar esa ishlab chiqaruvchilar yoki ishchi kuchi manfaatlarini himoya qilish maqsadida joriy etiladi va ular bozor narxidan yuqori belgilangan taqdirda ortiqcha taklifni yuzaga keltiradi. Natijada sotilmay qolgan mahsulot hajmi oshadi va davlatning bozorga qo'shimcha xaridlar orqali aralashuvi zarurati paydo bo'ladi, bu esa byudjet xarajatlarining ko'payishiga olib kelishi mumkin.

Qisqa muddatli davrda firma foydasini maksimallashtirish muammosi ishlab chiqarish hajmini optimal darajada belgilash bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu davrda ayrim ishlab chiqarish omillari o'zgarmas holatda qoladi. Firma foydasi jami daromad va jami xarajatlar o'rtasidagi farq sifatida aniqlanadi va foydani maksimal darajaga yetkazish uchun firma marginal daromad va marginal xarajat teng bo'lgan ishlab chiqarish hajmini tanlaydi. Agar marginal daromad marginal xarajattan yuqori bo'lsa, ishlab chiqarishni oshirish foydali bo'lib qoladi, aksincha, marginal xarajat marginal daromaddan yuqori bo'lsa, ishlab

chiqarishni qisqartirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Qisqa muddatli davrda firma zarar ko'rayotgan bo'lsa ham, agar olingan daromad o'rtacha o'zgaruvchan xarajatlarni qoplay olsa, ishlab chiqarishni davom ettirishi iqtisodiy jihatdan asosli bo'ladi. Faqatgina daromad o'rtacha o'zgaruvchan xarajatlardan past bo'lgan holatdagina ishlab chiqarishni vaqtincha to'xtatish qarori qabul qilinadi, chunki bunday vaziyatda faoliyatni davom ettirish zarar miqdorini yanada oshiradi.

Iqtisodiy rivojlanish jarayonida hududlar o'rtasidagi ijtimoiy va iqtisodiy tafovutlar ko'plab mamlakatlar uchun muhim muammolardan biri bo'lib kelmoqda. Ayniqsa, shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi daromad farqlari aholi turmush darajasi, bandlik imkoniyatlari va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tafovutlar uzoq yillar davomida shakllangan bo'lib, ularning kelib chiqishida iqtisodiy tuzilma, infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi hamda ta'lim va mehnat bozori imkoniyatlaridagi farqlar muhim o'rin tutadi. Shahar hududlarida sanoat va xizmatlar sohasi rivojlangan bo'lsa, qishloq joylarda asosan qishloq xo'jaligiga tayanilgan iqtisodiy faoliyat ustunlik qiladi. Shu sababli mazkur mavzuni tahlil qilish va daromad tafovutlarini kamaytirish yo'llarini aniqlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Shahar va qishloq o'rtasidagi daromad tafovutlari bugungi kunda ko'plab rivojlanayotgan davlatlar, jumladan O'zbekiston uchun ham dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu tafovutlar aholi turmush darajasi, bandlik imkoniyatlari, ta'lim va tibbiyot xizmatlaridan foydalanish darajasi hamda infratuzilmaning rivojlanganlik holatida yaqqol namoyon bo'ladi. Statistik kuzatuvlarga ko'ra, shahar hududlarida yashovchi aholining o'rtacha daromadi qishloq joylarga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'lib, bu holat uzoq yillar davomida shakllangan iqtisodiy va institutsional omillar bilan bog'liqdir.

Qishloq joylarda daromadning past bo'lishiga asosiy sabab sifatida bandlikning cheklanganligi ko'rsatiladi. Aholining katta qismi qishloq xo'jaligi bilan shug'ullanadi va bu sohada mavsumiylik kuchli bo'lgani sababli yil davomida barqaror daromad manbai mavjud emas. Jahon banki tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlarga ko'ra, qishloq xo'jaligida band bo'lgan aholining daromadi sanoat va xizmatlar sohasida ishlovchilarga nisbatan o'rtacha 30–40 foizga kam bo'ladi. Shu bois qishloq hududlarida iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiya qilish daromad tafovutlarini kamaytirishning muhim sharti hisoblanadi.

Shahar va qishloq o'rtasidagi farqning yana bir muhim omili infratuzilma rivojlanish darajasidir. Shahar hududlarida transport tarmoqlari, elektr energiyasi, gaz, ichimlik suvi va internet xizmatlari deyarli to'liq qamrab olingan bo'lsa, qishloqlarda bu borada muammolar saqlanib qolmoqda. Masalan, so'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar ayrim chekka

qishloqlarda tezkor internetga ulanish darajasi shaharlar bilan solishtirganda bir necha barobar past ekanini ko'rsatmoqda. Bu holat tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yish, zamonaviy kasblarni egallash va masofaviy ish imkoniyatlaridan foydalanishni cheklaydi.

Daromad tafovutlarini kamaytirishda ta'lim tizimining o'rni alohida ahamiyatga ega. Shahar maktablari va oliy ta'lim muassasalari moddiy-texnik baza, malakali pedagog kadrlar va qo'shimcha ta'lim imkoniyatlari jihatidan qishloq hududlaridan ustun turadi. Natijada qishloq yoshlari zamonaviy kasblarni egallashda va yuqori daromadli ish o'rinlariga joylashishda qiyinchiliklarga duch keladi. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, ta'lim sifati va daromad darajasi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjud bo'lib, ta'limga investitsiya kiritilgan hududlarda aholining iqtisodiy faolligi va daromadi oshadi.

Qishloq joylarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish daromad tafovutlarini qisqartirishning samarali vositalaridan biridir. So'nggi yillarda O'zbekistonda oilaviy tadbirkorlik, hunarmandchilik va qayta ishlash korxonalarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlar amalga oshirilmoqda. Bunday tashabbuslar qishloq aholisiga qo'shimcha daromad manbalarini yaratish imkonini beradi va ichki mehnat migratsiyasini kamaytirishga xizmat qiladi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, qayta ishlash sanoati rivojlangan hududlarda qishloq aholisi daromadi barqarorroq bo'ladi.

Shahar va qishloq o'rtasidagi daromad tafovutlariga ta'sir qiluvchi omillardan yana biri moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatidir. Shahar aholisi bank kreditlari, sug'urta xizmatlari va raqamli to'lov tizimlaridan keng foydalanish imkoniga ega bo'lsa, qishloqlarda bu xizmatlar yetarli darajada rivojlanmagan. Moliyaviy inklyuziyani kengaytirish orqali qishloq aholisi o'z biznesini rivojlantirish, ishlab chiqarishni kengaytirish va daromadini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Xalqaro tajribaga ko'ra, mikrokreditlash tizimi joriy etilgan qishloq hududlarida kambag'allik darajasi sezilarli darajada kamaygan.

Davlat siyosati daromad tafovutlarini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Hududlarni kompleks rivojlantirish dasturlari orqali qishloq joylarda sanoat zonalarini tashkil etish, yangi ish o'rinlari yaratish va infratuzilmani yaxshilash mumkin. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan hududiy rivojlanish dasturlari qishloq joylarda sanoat va xizmatlar sohasining ulushini oshirishga qaratilgan bo'lib, bu kelajakda shahar va qishloq o'rtasidagi iqtisodiy farqni qisqartirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Shahar va qishloq o'rtasidagi daromad tafovutlari hamda bozor mexanizmining davlat tomonidan tartibga solinishi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ularning samarali boshqarilishi iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Qishloq hududlarida infratuzilma, ta'lim, moliyaviy xizmatlar va bandlik imkoniyatlarini kengaytirish orqali daromadlar darajasini oshirish mumkin.

bo'lsa, narxlarni tartibga solish mexanizmlari aholi va ishlab chiqaruvchilar manfaatlarini muvozanatlashga xizmat qiladi. Maksimal va minimal narxlar ijtimoiy himoya vositasi sifatida muhim rol o'ynaydi, biroq ularning bozor muvozanatidan chetga chiqib belgilanishi resurslar taqsimotida samarasizlik, tanqislik yoki ortiqcha taklif kabi holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli davlatning narx siyosati hududiy rivojlanish strategiyalari bilan uyg'un holda olib borilishi lozim. Qisqa muddatli davrda firmalarning foydani maksimallashtirishga intilishi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va bozor faoliyatining asosiy rag'batlantiruvchi omili hisoblanadi, biroq bu jarayon xarajatlar tuzilmasi va talab sharoitlariga bevosita bog'liqdir. Umuman olganda, hududlararo daromad tafovutlarini qisqartirish, narxlarni oqilona tartibga solish va firmalar faoliyatining iqtisodiy mantiqini hisobga olishga asoslangan kompleks yondashuvgina barqaror va inklyuziv iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Джумаева, З. (2025). НОВАЯ ТЕОРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: ЭВОЛЮЦИОННЫЙ ПОДХОД. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (1), 869-873.

2. Джумаева, З. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (1), 483-488.

3. Jumayeva, Z. Q., & Izatova, N. N. (2025). GLOBALLASHUV SHAROITIDA O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI O'TKAZISHNING MUHIMLIGI. *Modern Science and Research*, 4(6), 492-496.

4. Джумаева, З. (2025). НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МОТИВАЦИОННЫХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (4), 1571-1574.

5. Джумаева, З.К. (2025). РЕАЛИЗАЦИЯ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ КОНКУРЕНЦИИ. *AMERICAN JOURNAL OF BUSINESS MANAGEMENT*, 3 (6), 57-64.

6. Джумаева, З. (2025). ПОВЫШЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МЕСТНЫХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ С ПОМОЩЬЮ МЕТОДОВ МАРКЕТИНГА. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (4), 105-

107.

7. Жумаева, З. К. (2024). Инвестиционная Активность Как Основной Элемент Организационно-Экономического Механизма Маркетинга Территории. *Miasto Przyszłości*, 55, 1411-1417.

8. Джумаева, З. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (1), 483-488.

9. Жумаева, З. К. (2024). Мобильный Маркетинг Как Эффективное Средство Стимулирования Сбыта Товаров И Услуг. *Miasto Przyszłości*, 54, 697-702.

10. Жумаева, З. К. (2024). РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ ИНДУСТРИЙ КАК ФАКТОР РОСТА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ОБЗОР ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.

11. Джумаева, З. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *Международный журнал искусственного интеллекта*, 1 (1), 483-488.

12. Джумаева, З.К., и Гулямова, Н.Г. (2025). O 'ZBEKISTONDA MINTAQANI KOMPLEKS RIVOJLANTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH. *ТЕОРИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ВСЕГО МИРА*, 1 (5), 152-159.

13. Жумаева, З. К., & Ахмедова, Ф. Р. (2025). РОЛЬ ТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(7), 323-330.

14. Jumayeva, Z. Q., & Matkarimov, G. (2025). MINTAQADA FAOL INVESTITSIYA SIYOSATINI IQTISODIYOT TARMOQLARINI O 'SISHIGA TA 'SIRI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(6), 205-212.

15. Джумаева, ZQ (2017). ТЕОРИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ НА РЫНКАХ ТРУДА РАЗВИТЫХ СТРАН. *Инновационное развитие*, (4), 64-66.

16. Джумаева, З.К., Мамаджонов, Г.Н. (2024). Пути усиления финансового контроля за использованием средств государственного бюджета. 4 (1), 61-64.